

Tekenen in de Tijd 132

30 januari-5 februari 2022

De armen en kwetsbaren weten hoe de samenleving echt is. Aan de hand van de zaterdagbijlage van Trouw overweegt Erik Borgman het inzicht dat zij geven. Dat wij terug moeten naar het vanzelfsprekende: mensen hebben betrokkenheid nodig. Ze moeten echt worden gezien.

‘Onderaan beginnen: de bodem.’ Weet u het nog, die pizzareclame van jaren terug? Deze aanmaning schoot mij te binnen bij het lezen van de bijlage van *Trouw* van afgelopen zaterdag over armoede. Als je wilt weten hoe onze samenleving is, moet je de verhalen van mensen in armoede lezen. De mensen die aandacht nodig hebben, maar die niemand interessant vindt. De mensen die gezelschap nodig hebben, maar met wie niemand wil verkeren. De mensen die zorg nodig hebben, maar voor wie niemand voor wil zorgen omdat er geen eer aan te behalen valt. Wij kunnen elkaar en onszelf wel vertellen dat we in een fantastisch land leven en dat niemand aan zijn lot wordt overgelaten, maar het zinnetje van huis- en straatarts Michelle van Tongerloo blijft bij mij nog wel even hangen: ‘we hebben met elkaar een monsterlijk zorgsysteem gecreëerd’. Een systeem waar goede bedoelingen worden omgezet in interventies die mensen het leven zuur maken wier leven toch al niet overloopt van zoet. Gecompliceerder, eenzamer, zinlozer. Dat je voor mensen die op straat leven alleen huisarts kunt zijn door straatarts te worden, een logica die voor Van Tongerloo vanzelf spreekt, dat kan het zorgsysteem niet zien. Laat staan dat het iets kan met haar constatering: alleen een huis is een echte oplossing voor dakloosheid.

Van Tongerloo heeft behalve een artsenopleiding ook een opleiding gevolgd tot fotograaf. Ik denk dat dit haar helpt om geen deel te worden van dat zorgsysteem. Ik citeer haar:

Het blijkt dat huisartsen vaak al binnen tien seconden een idee hebben over wie iemand is en wat het probleem is. Maar als arts moet je bescheiden blijven. Je weet niet wie er voor je zit. Laat je oordeel los. Als je echt contact maakt, gebeurt er iets dat *beyond* alle modellen gaat. En luisteren hoeft niet altijd lang te duren.

Hier hoor ik de fotograaf die zoekt naar de juiste hoek, die nieuwsgierig kijkt naar wie of wat er voor haar lens staat of zit. Ik realiseer mij ineens dat ik graag gefotografeerd word, maar in het medische circuit inderdaad vaak het gevoel heb dat ik word onderworpen aan ‘een afvinklijstje, een verhoor’ – Van Tongerloos woorden. Ik doorsta het verhoor, en zelfs als dat niet zo zou zijn, zou ik nog wel een andere weg weten te vinden om de zorg te krijgen die ik nodig heb: hoogopgeleid, goedgebekt en ik weet hoe het werkt. Maar als je dat niet bent, dacht ik geregeld, wat dan? En echte zorg die voel ik eigenlijk alleen stelselmatig bij de thuiszorg. Daar wordt steevast wel de vraag gesteld die volgens van Tongerloo doorgaans niet wordt gesteld, maar de eerste moet zijn: ‘Hoe gaat het met u?’ Zonder dat je het idee hebt dat dat in een cursus ‘patiënten-bejegening’ is aangeleerd.

2 februari is het feest dat vanouds ‘Maria Lichtmis’ heet en nu doorgaans wordt aangeduid als ‘de opdracht van de Heer in de tempel’. Herdacht wordt dat Maria en Jozef voor de geboorte van Jezus in de tempel ‘een koppel tortels of twee jonge duiven’ offerden (Lucas 2,24; vgl. Leviticus 12,8). Door het kind en de moeder in de

tempel te brengen, worden beide aan God toegewijd, maar in het geval van Jezus en Maria geldt eveneens het omgekeerde: de tempel wordt opnieuw heilig door het binnenkomen van de heiligheid van Maria, die zich heeft opengesteld voor Jezus als Gods Woord, en van Jezus die Gods heilige Woord is. Ons gezondheidssysteem gedraagt zich als een eisende religie: heil is aan strikte voorwaarden gebonden. Maar het begrijpt niet dat het alleen respect verdient indien het als heilig respecteert wat als zodanig gerespecteerd moet worden: de waardigheid van kinderen, moeders en alle anderen die hun leven noodgedwongen aan dit systeem toevertrouwen. Simeon en Anna zien als Jezus de tempel binnenkomt, hun hoop op een nieuwe toekomst vervuld. Zien wij in mensen die onze zorg vragen nog een vervulling van ons verlangen naar toekomst? Zien we onze zorg als een manier om deze toekomst te verwelkomen?

Onderaan beginnen, dus. Ik keek afgelopen zaterdag via YouTube naar de plechtige – ‘eeuwige’ – professie van onze Vlaamse dominicaanse medebroeder Anton Milh. Deze vond plaats in de Pauluskerk in Antwerpen, een dominicanenkerk uit de zeventiende eeuw die de dominicanen een jaar geleden hebben teruggekregen. Terwijl de camera op een onbewaakt moment door het barokke interieur zwierf, bleef hij hangen bij een schilderij waar Maria de rozenkrans geeft aan Dominicus. Het is een bekend thema, maar op dit schilderij is geen hemelse Maria te zien, maar een jonge volkswrouw met een naakte baby op haar arm. Dominicus, wiens orde tal van grote geleerden zou voortbrengen, krijgt van een vrouw uit het volk een eenvoudig kralensnoer. ‘Lekenpsalter’ werd de rozenkrans wel genoemd, goed voor mensen die niet konden lezen of geen Latijn kenden en daarom de Psalmen niet konden bidden. Zij konden dan, onder het herhalen van Weesgegroeitjes, de gebeurtenissen van het leven van Jezus overwegen, zoals – inderdaad – zijn opdracht in de tempel. De predikbroeders die Dominicus volgden, konden doorgaans wel degelijk lezen en kenden Latijn, maar zij kregen en krijgen deze volksvroomheid toevertrouwd. Om door te geven, zeker, maar ook voor zichzelf. Zodat ze steeds weer onderaan kunnen beginnen en hun leven op een stevige bodem kunnen zetten en bij het vierde van de zogenoemde ‘Blijde Geheimen’ te overwegen dat Jezus in de tempel werd opgedragen. Zo kunnen wij hem nog altijd de tempel van hun innerlijk binnendragen en leren met zijn blik naar de wereld kijken.

Binnenkort verschijnt er in *Vrij Nederland* een reportage over het verblijf van Michelle van Tongerlo op Sint-Eustatius, waar ze een jaar werkte, met foto’s die ze daar maakte. Ik kijk ernaar uit. Ook al noemt Van Tongerlo zichzelf niet gelovig, ik ben ervan overtuigd dat we dat van die foto’s iets kunnen leren over de blik waarmee Jezus keek.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus